

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования Республики Тыва
Управление образования администрации муниципального района
«Монгун-Тайгинский кожуун Республики Тыва»
МБОУ «СОШ №2» с.Мугур-Аксы

РАССМОТРЕНО
на заседании ШУМО
учителей русского и
родного языков
Ховалыг А.Ч. 

Протокол №1
от «30.08.2024 г.»

СОГЛАСОВАНО
зам. по УВР

Чыдат Ч.К. 

от «30.08.2024 г.»

УТВЕРЖДЕНО

Директор



Олчей Э.Э. 

Приказ №70

от «30.08.2 г.»

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
учебного предмета «Родная (тувинская) литература»
для обучающихся 8 классов

Составитель: МО родного языка и литературы

Тайылбыр бижик

8 класска тыва чогаалга ажилчын Программаны Тыва Республиканың ниити өөредилге черлеринге (школаларынга) төрээн (тыва) чогаал эртемин 5-11 класстарга башкылаарынга таарыштыр тургустунган өөредилге дугайында Хоойлуга (дугаары 9, 14, 29 ст.), ниити өөредилгениң фундаменталдыг кезээнге, Күрүнениң федералдыг өөредилге стандартында ниити өөредилгениң түңнелдерин илередир негелделерге дүүштүр база ийиги салгалдың гуманитарлыг эртемнерге хамаарышкан кол ниити өөредилгениң чогаал эртеминиң чижек программасында (Примерные программы по учебным предметам. Основная школа. В 2-х частях, М.: «Просвещение», 2011 г.) сүмелерге даянып тургускан. Ол ышкаш өөредилгениң федералдыг күрүне стандартыга кирип турар негелде, сүмелерге таарыштыр бөлүк авторларның ажилдап кылганы чижек программаны («Тыва аас чогаалы болгаш литература. Ниити өөредилге черлериниң 5-11 класстарында чижек программа». Авторлар Е.Т. Чамзырын, М.А. Күжүгет, Л.Х. Ооржак. Кызыл, 2012 ч.) Үндезин кылдыр алган.

Школага төрээн чогаал эртемин өөредириниң сорулгалары

Литература өөредириниң ниити сорулгазы – өөреникчилерни төрээн болгаш делегей литературазының байлаа-биле таныштырар, оларның литературлуг болуушкуннарны хүлээп алырын, шын үнелеп билирин сайзырадыры, оларның эстетиктиг көрүштерин, негелделерин, идея-чаңчылдарлыг хамааты туружун хевирлээри.

Тыва чогаал амыдырал-биле холбаалыг ханы сайгарылганы билир бүгү талалыг сайзыраңгай, бедик культуралыг, чараш мөзү-бүдүштүг, чогаадыкчы арга-шинектиг кижини хевирлээр. Ол ышкаш:

- сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чаагай, эптиг-чөптүг, төрээн черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг, хамааты бот-медерели бедик, ада-чурт культуразын үнелеп билир кижини хевирлээр;
- сөзүглелдин тургузуун, уран-чеченин, ооң дылының эмоционалдыг талаларын, идея-тематиктиг утказын ханы сайгарып шыдаар номчукчуну кижизидер;
- номчулгага сонuurгалдыг, чогаадыкчы езу-биле боданып, бодунуң туружун камгалап билири;
- чечен чогаалдың онзагайын уран чүүлдүңөске хевирлери-биле деңнеп сайгарары;
- аас болгаш бижимел чугааны сайзыраңгайжыдары;
- чогаал теориязының эге билиглериңге даянып, чечен чогаалдың аймаан, жанрын, хевирин, ооң бижиттинген төөгүзүн ханы сайгарып билири;
- орус болгаш өске-даа чоннарның литератураларында тыва чогаал-биле хөөннөш уткалыг чогаалдарны сайгарарынга өөредир.

Төрээн чогаал эртеминиң өөредилге планында туружу

8-ки класска тыва чогаалды өөредиринге неделяда 2 шак көрдүнгөн. 8 класска 35 өөредилге неделясында 70 шакты өөренип эртер ужурлуг.

Өөредилге-методиктиг хандырылга:

М.А.Күжүгет, Л.Х.Ооржак. Тыва чогаал. 8 класс. (Тываның ном үндүрер чери, 2022 ч.), техниктиг херекселдер, таблицалар, схемалар ортумак (долу) ниити өөредилгениң сорулгаларын күүседиринге чугула херектиг өөредилге-методиктиг комплексти тургузар. Материал-техниктиг хандырылга көргүзүглери санитар эпидемиологтуг дүрүмнөр болгаш нормаларга дүгжүп турар ужурлуг (СанПиН 2.4.2.1.178-02).

8-ки класстың өөреникчилеринин тыва чогаал эртемінде шингээди алыр ужурлуг түннелдери

Бот-тускайлаң түннелдери:

- мөзү-шынары бедик, бот-сайзыраңгай чогаадыкчы кылдыр ажылдап билири;
- бойдушту үнелеп, ооң хоойлуларынга чагыртып, ону сайзырадып шыдаар кылдыр хевирлээри;
- ада-өгбезинин төөгүзүн, чаагай чаңчылдарын билип чоруур кылдыр хевирлээри;
- тыва чоннун, күрүнениң төлээзикылдыр бодун санап, ооң улусчу ужурларын сагып, салгап, өске чоннарның төлээлери-биле эп-найыралдыг болуп, оларның культуразын, шажын-чүдүлгезин хүндүлөп, кандыг-даа кижиге сагыш човаачал кылдыркижизидери;
- кижилерге камныг, кадык амыдыралдыг, өске улуска эки үлегер бооп шыдаар;
- төрөөн чуртунга, чонунга ынак, ие дылынга, чечен сөске, ада-өгбезинден дамчып келген езу-чаңчылдарынга хумагалыг болур;
- патриотчу тура-сорукут, күш-ажылга ынак, эртем-билигже чүткүлдүг, кадык амыдыралдыг болур.

Метапредметтиг (эртем бүрүзүндөн чедип азы шингээди алыр) түннелдер:

- чүгө өөренирин сорулгаларын билип, ону янзы-бүрү аргалар-биле чедип шыдаары;
- чидиг (берге) айтырыгларны чогаадыкчы арга-биле дилеп тывары;
- кылыр чүвезин сорулгазының аайы-биле планнап, хынап, үнелеп билири;
- өөрөнгөн чүүлдерин системажыдып билири;
- янзы-бүрү медээ алыр чүүлдерин (*номнар, тыва-орус, орфографтыг дээш оон-даа өске словарьлар, интернет курлавыр, энциклопедия, номчулга залы, библиотекалар, картотекалар*) тып билири;
- херек материалдарны сорулгазының аайы-биле чыып, анализтеп, дамчыдып, таарыштыр ажыглап билири;
- сөзүглелдерни тургузуп, утка-шынарын тодарадып, ооң тема, идеязын тодарадып шыдаары;
- эртемнин кол билиглерин деннеп, анализтеп, тодарадып, системажыдып, болуктеп билири;
- чечен сөстү, улустун аас чогаалын амыдыралынга ажыглап билири;
- төрөөн чогаалдан алган шын теория билиглерин өске-даа эртемнерге ажыглаары, культурлуг чугааны сагыыры;
- бодунун чараш сайзыраңгай чугаазы-биле, байлак сөс курлавыры-биле кыска чогаалдарны, шүлүктөрүн тургузуп, чогаадып шыдаары.

Эртемнин түннелдери (предметные результаты):

- чогаалдың бижиттинген үези-биле харылзаазын тодарадып билир;
- чечен чогаалдың темазын, идеязын, сюжедин, композициязын тодарадып шыдаар;
- чогаалда көдүргөн проблеманы тодарадып билир;
- документалдыг чогаалдарның онзагай талаларын ылгап билир;
- чогаалдың бүгү аймактарын болгаш хевирлерин аянның номчуур;
- чогаал сөзүглелиниң планын тургузуп билир, ону езугаар аас-биле азы бижимел-биле үнелел берип шыдаар;
- чогаалдың уран-чечен онзагайын барымдаалап долу сайгарылгазын кылып билир;
- литературлуг терминер словарьн, энциклопедияларны ажыглап билир;
- чогаалдарга хамаарыштыр литература-сайгарылгалыг ажылдарны билир, оларны аас-биле харыыларга азы бижимел ажылдарга ажыглап билир;
- өөрөнгөн чогаалын бот-тускайлаңүнелээрде, литература төөгүзүнүн барымдааларын база литература теориязын ажыглап билир;
- өөрөнгөн чогаалдарынга даянып, чараш мөзү-бүдүштүүг, бедик культуралыг болур.

8-ки класска тыва чогаал эртемийнц утказы болгаш тургузуу

Школага өөредирй-бйле чогаалдарны дараазында чүүлдерни барымдаалап шйлээн:

- чогаалдың бедик идеялы, уран-чеченй, амыдыралчызы, өөредиглй болгаш кижизидикчи ужур-дузазы;
- тема аайы-бйле хөй талалы, улуг төөгүлүг болуушкуннарнын болгаш амгы үениң амыдыралында бир мөзүлеш чүүлдерниң ужур-дузазын бйлип алырынга таарымчалы;
- жанрларныц болгаш стильдерниң хөй талалы;
- өөреникчилерниң хар-назынынга чогаалдарныц таарымчалы.

№	Кичээлдинц темазы	шагы	План езугаар	Херек кырында
1	Уран сос дугайында	1		
2	С.А.Сарыг-оол «Улуг-Хемим»	1		
3	С.А.Сарыг-оол «Улуг-Хемим»	1		
4	С.А.Сарыг-оол «Улуг-Хемим»	1		
5	ЧСК чогаадыг -чурумал «Улуг-Хем күзүн»	1		
6	ч/т. Шүлүглел дугайында бйлиг	1		
7	Ю.Ш.Кюнзегеш“Дыт” деп шүлүктүн шүлүк тургузуу болгаш уран-чечен дылы.	1		
8	Ю.Ш.Кюнзегештин. “Чөөн чүктүн кижизи мен” деп шүлүктүн идеялыг утказы.	1		
9	Ч/С Чогаадыг «Сентябрь ай - чурукчувус»	1		
10	Монгуш Доржу “Даг эзирй”	1		
11	С.С.Сүрүн-оол «Ырла,Хемчик»	1		
12	М.Б.Кенин-Лопсан Хүттүн ужары»	1		
13	К-Э.К.Кудажы «Таңды кежии» Бойдус темазын чырытканы	1		
14	К-Э.К.Кудажы «Таңды кежии»Тоожукчу маадырныц омур-хевири	1		
15	К-Э.К.Кудажы «Таңды кежии» Төрээн чери бйле кижиниң салым-чолу тудуш деп бодалды илереткени	1		
16	З.А.Намзырай «Дуруяалыг шөл»	1		
17	Чс Чогаадыг «Кижй-бойдустун төлү»	1		
18	Ч/т. Композиция болгаш сюжет дугайында бйлиг	1		
19	З.Байсалова. Тайга ээзи» Аас чогаалы-бйле харылзаазы	1		
20	З.Байсалова. Тайга ээзи» Аныяк-өскенге кижизидикчи салдары	1		
21	КДН.З.Намзырай «Аяк хээлыг тыва чуртум» деп шүлүкте төрээн чуртунга ынакшыл темазын онзагай	1		

	көргүскени			
22	К.Кудажы «Тараа» Тараам турда тодуг-ла мен	1		
23	К.Кудажы «Тараа». Суваң ирей- төлөптүг ада	1		
24	К.Кудажы «Тараа». Түңнел кичээл	1		
25	Чогаадыг угаап-боданыышкын «Тараа – амыдыралдың дөзү»	1		
26	А.Үержаа «Ажыл»	1		
27	В.Ш.Көк-оолдун “ Самбажык” деп шиизиниң бижиттинген төөгүзү.	1		
28	Шии-драмада омур-хевирлер	1		
29	“Самбажык” деп шиииниң дыл-домаа (3-кү көжеге)	1		
30	Дөрткү көргүзүгнүн утказы.	1		
31	Видеокичээл. “Алдан-дургун” деп кинофильм.	1		
32	ЧСК Чогаадыг «Маадырлыг өгбелеривис»	1		
33	С.А.Сарыг-оол «Чечен биле Белекмаа» Бижиттинген төөгүзү»	1		
34	С.А.Сарыг-оол «Чечен биле Белекмаа» тема, идеязы	1		
35	Ф. И.Шиллер Трагедия « кара сагыш болгаш ынакшыл» (Шилиттинген эгелер)	1		
36	ч/т. Шии дугайында билиг	1		
37	А.Үержаа «Үш чүс харлыг кырган кускуннун чагы»	1		
38	А.Үержаа «Үш чүс харлыг кырган кускуннун чагы»	1		
39	М.Ховалыг «Ыдыктаан тук» Ыдыктыг тук- Ыдык бедикте	1		
40	М.Ховалыг «Ыдыктаан тук» Ыдыктыг тук- Ыдык бедикте	1		
41	Барымдаалыг чогаалдар дугайында билиг	1		
42	С.А.Сарыг-оол «Херээжен» Ава кижиниң мөңгө омур-хевирин тургусканы	1		
43	С.А.Сарыг-оол «Авамның ынак оглу» Огонек биле Опайның омур-хевирлери	1		
44	Е.Т.Танова «Иениң салым-хуузу» Ие кижиниң салым-чолун, омур-хевирин чурааны	1		
45	Е.Т.Танова «Иениң салым-хуузу» Ада кижиниң уруунун салым-чаяанынга үлегер болганы	1		
46	Е.Т.Танова «Иениң салым-хуузу»	1		
47	Е.Т.Танова «Иениң салым-хуузу» Чогаалдың кижизидикчи утка-шынарлыгы	1		
48	КДН. А.Ховалыг «Надя Рушева –сылдыс»	1		
49	А.Даржай «Авамга» Ава темазының мөңгези	1		
50	А.Даржай «Авамга чечээм» тургузуунун онзагайы	1		
51	М.Дуюнгар «Авамның тону» Чогаалдын кижизидикчи салдарлыгы, дыл-домааның уран-чечени	1		
52	Ч/С. Чогаадыг «Тыва литературада ава кижиниң омур-хевирин көргүскени»	1		
53	З.Намзырай «Авам мени манап орам» Ава 25.03кижиге ынакшылдың күштүү	1		
54	Ч.Куулар «Шораан». Салымга канчап чагыртыр	1		

55	Ч.Куулар «Шораан». Алдын-мөңгүн дадарбас, хан төрөл каашпас	1		
56	Ч.Куулар «Шораан». Сандак ирейниң Шораанның сайзыралынга салдары	1		
57	Ч.Куулар «Шораан». Эртем чокта, эртен база дүн	1		
58	Ч.Куулар «Шораан». Чолдуң оруу – човулаңның ызы	1		
59	КДН. Н.Короленко «Согур хөгжүмчү»	1		
60	Ч/С. Чогаадыг «Шораан – быжыг туруштуг маадыр»	1		
61	К.Чамыян «Ханы дазыл» Алексей Тоорукевич – буянның башкы	1		
62	К.Чамыян «Ханы дазыл» Тайып ужал, даянып турар	1		
63	К.Чамыян «Ханы дазыл» Кол идеялиг утказы,сюжеттиг шугумнары	1		
64	К.Чамыян «Ханы дазыл» Чогаалдың кижизидикчи утка-шынары	1		
65	Ч/с Чогаадыг «Кизи болуру чажындан»	1		
66	А.Х-О.Ховалыг «Үш үнө» Төрээн черинге, чонунга, дылынга ыдыктыг хамаарылгазы	1		
67	КДН К.Натпий-оол «Сын чүрээ»	1		
68	Туннел кичээл	1		

Немелде литература:

1. Калзан А.К. Амыдырал болгаш литература – Кызыл: ТывНУЧ, 1980
2. Калзан А.К. Өзүлдениң демдектери - Кызыл: ТывНУЧ, 1991
3. Калзан А.К. Тыва литература. 8-10 класс. Кызыл: ТывНУЧ, 1987
4. Төгүй-оол А.С. Шинчилелдер. Кызыл: ТывНУЧ, 2001
5. Салчак В.С. Тыва чогаалчылар дугайында демдеглелдер. Кызыл: «Аныяк», 200
6. Сүрүң-оол С.С. Тыва чогаал. 8 класс. Кызыл: ТывНУЧ,2001